

Miloš Crnjanski

Britansko-balkanske veze: Veze u preistoriji

- Ovde objavljeno prema: Catena mundi. Knj. 1 / [priređio Predrag R. Dragić Kijuk. — Kraljevo : Ibarske novosti ; Beograd : Matica Srba i iseljenika Srbije, 1992. — (Biblioteka Vekovi Srbije). — ISBN 86-81341-03-0. — str. 61-65.

Za „Projekat Rastko“ digitalizovao
gospodin Nebojša Jovičić

Iako se to čini neverovatno, već u preistorijsko doba bilo je veza, između Balkanskog poluostrva i britanskih ostrva. Na te veze prvi je skrenuo pažnju, u Engleskoj, prof. Gordon Childe. Posle rata, prof. Childe otišao je u Australiju. Izvršio je samoubistvo, padom sa stene.

Te veze, naročito je isticao, za vreme rata, biolog prof. Helden, sin čuvenog ministra vojnog iz prvog rata. Prof. Haldane bio je još poznatiji marksist, nego prof. Childe. U jednom svom popularno pisanom članku on je čak britanska ostrva obeležio kao „kolonije Jugoslavije“ u preistorijsko doba. Zbog te butade bio je jako kritikovan od najpoznatijeg arheologa Engleske, naših dana, gđe Jaquetta Hawkes, koja je žena čuvenog pisca, Pristley. Prof. Haldane napustio je Englesku, davši jednu vrlo oštru izjavu protiv svoje otadžbine. Sad se nalazi na jednom univerzitetu u Indiji.

Zajedničku kulturu Balkanskog poluostrva i britanskih ostrva, u preistorijsko doba, naročito je podvukao, u ozbiljnoj literaturi, irski arheolog, prof. MacAlister. Kao metropolu te kulture u preistorijsko doba označio je Vinču.

Čitaoca ovih redova najviše je zanimala veza koja postoji između Balkana, i britanskih ostrva, za vreme Kelta. Uveren je da u preistorijsko doba postoje, vendske, substrate u stanovništvu britanskih ostrva. Ilirske je prvi naslutio, kao što je poznato, prof. Novotni.

Te ilirske veze, u preistorijskoj umetnosti, priznaje i pomenuta Jaquetta Hawkes, kao i poznati autoritet u arheologiji britanskoj, njen bivši muž, prof. Chrystopher Hawkes.

Kao i poznati arheolog Indije prof. Stuart Piggot.

Svi oni priznaju najranije, ilirske, tragove u preistorijskom dobu britanskih ostrva. Te veze imaju i svoju literarnu prošlost koja, u stvari, nije nova.

Već i nekoliko antičkih historičara pominjalo je veze između britanskih ostrva i nekih, danas slavenskih, krajeva Evrope. Naročito Rusije. Tacit, u svojoj knjizi o Germaniji, kaže, da je jezik, kojim se govori na obali Baltičkog mora, tamo gde stanuju Aesti, sličan jeziku kojim govore Britanci. A geograf Strabon nalazi da su institucije na britanskim ostrvima, slične samotračkim.

Čitalac ovih redova želi, u ovom svom prvom čitanju o tim vezama, samo toliko da upozori na VENDSKE tragove u preistorijskoj toponimiji britanskih ostrva.

Na toponimiju koja nesumnjivo seća na skitska, ilirska, vendska, imena mesta.

Kuriozitet je da su već hroničari srednjeg veka primetili to. Ti hroničari su zastupali tezu da je stanovništvo britanskih ostrva poreklom iz Skitije, današnje Rusije i sa Istoka. U takozvanoj Anglosaksonskoj Hronici, kaže se, da su preistorijski stanovnici britanskih ostrva poreklom iz Armenije. Isidor iz Sevilje, u VI veku kaže, da su preistorijski stanovnici Škotske, Picti došli iz Skitije. **Bede**, u svojoj istoriji englijskog naroda, i englijske crkve, ponavlja Isidora. Kaže: Cente Pictorum de Scythia.

Ta teza se zastupala, sve do vremena kraljice Viktorije, u Engleskoj, i naučnoj i u popularnoj literaturi. Romantik Walter Scott zastao je pred istovetnim običajima gatanja iz plečke kod starih Škotlandana i Afgana. Istoričar Pinkerton je verovao da su keltski sveštenici, Druide, isto što i Bramini indijski. Robert Munro da su Škoti bili Skiti.

Moderna arheologija, razume se, pre prošlog rata, odbacila je sve te teze, kao legende. Te sličnosti su protumačene kao zbor legendarnih ostataka iz lingvističkih, eponimičnih, predanja, kod starih Škota, kod starih Velšana i starih Iraca, ali ne kao arheološka fakta.

Zanimljivo je, međutim, da je savremena arheologija u Engleskoj mnogo šta, iz tih teza, morala da ponovi, kao naučna fakta. Na primer tu tezu o vezama između preistorije britanskih ostrva i Skitije.

Za vreme prošlog rata, na primer, ta nova zvezda engleske arheologije, pomenuta gđa Jaquetta Hawkes, u pitanju naseljavanja britanskih ostrva u preistorijsko doba, zastupa tezu imigracija iz Bretanje i Vandeje (Vandée) u Francuskoj. A za te došljake, izričito, kaže, da su bili, Veneti, i Iliri.

KELTI U NAŠIM REKAMA

Trag Kelta, u imenima britanskih reka i ostrva, nije mnogo poznat u javnosti, ni na britanskim ostrvima, van krugova arheologa. Taj trag, međutim, zaslužuje pažnju i naših arheologa. Već samim tim da je, neverovatno, **slavofon**. To neće biti zasluga scriba srednjeg veka.

Evo kakva sam imena nalazio u arheologiji Škotske, Engleske, Irske, Velsa, u keltska i antička vremena, i na antičkim, geografskim kartama britanskih ostrva: Liig, Varar, Cenen, Drem, Murav, Cegin, Cethen, Don, Limina, Voyan, Vechan, Lagan, Tama, Idris,

Lab, Ultava, Thaya, Malena, Machno, Nen, Vedra, Sochan, Prosen, Braid, Iscir, Tuessis, Bar, Bach, Dobronos, Bingos, Peukh, Oboka, Tolka, Stour, Waya, Thamesis, Nith, Buna, Mur, Derwent, Ram. A u imenima potoka, na primer: Tromie, Malkie. I za osnovca u arheologiji ta imena moraju biti zaprepašujuće slavofona.

I pored latinskog prepisa o izvorima i na geografskim kartama i u hronikama, običnom analizom, svaki će naći odgovarajuća imena, čak i sinonime za ta imena u našim rekama, od starina. Na primer: Liig, sa istim značenjem, keltskim, u našem Ljigu. U starovelškom je protumačen kao „utoka reke koja je blatna“. A river mouth ending in mood. Pored te reči, za utoku, na antičkim kartama, ovde, javlja se i „usc“. Protumačeno je kao sinonim za istu hidrografsku pojavu, za Ušće. (I ako jedan britanski arheolog predlaže, baskijsko, alarodijsko, tumačenje, jasno je da je kod nas ostavila ta reč keltski trag.)

Varar, Vardanos, javlja se na kartama već u Skitiji, Južnoj Rusiji, u blizini varoši Kerč. Kao i u Kubanu. A nalazi se docnije u Makedoniji. Koren tog imena je keltski. Za vodu.

Drem, Murav, imaju sinonime u slavenskim Murama, Morišima, Mravama. Cegin i Cethea

ostavili su traga u Crnoj Gori, i Dalmaciji. Limina je latinizirani sinonim za Lim. Rečica u Kentu. Irski Boyan ne treba ni tumačiti. Veshan, i Vechan, su protumačeni u britanskoj keltskoj toponimiji kao hladne reke. Kao i naš Zvechan. Lagan i Tama su, bez daljega, upadljivo slavofoni.

Idris je ostavio ime jednoj reci Istre. Lab je poznato ime slavenskih reka. Ultava je Vltava. Češka je eminentno keltska zemlja u preistoriji. Upadljivo su slavofoni i Thaya i

Machno. Nen ima traga u Dalmaciji. Prosen, u V. Brit. protumačen je kao senovit, — shadowy,

a ima ga tako i u Sloveniji. Iscir je ostavio trag u Bugarskoj. I u imenu Dunava. Tuessis je Tisa. Grčki Pathisos. Wedra i Wear su jasno slavofoni, a nemaju anglosaksonskog tumačenja. Sochan je naša Soča. Dobronos nema tumačenja saksonskog.

A slavofoni su, naročito za Ruse, i Birgos, i Oboka i Tolka. Peukh je pek, zlatonosni, Pek. Tako je protumačen i u Engleskoj. Stour i Waya su zanimljivi u Slovačkoj. Javljaju se u reči i imena reka: Vah, Gway, Wye. Nith, keltski je protumačen kao virovit (wirring). Nalazi se u našoj reči za vir, a isto tako je sačuvan i u Srbiji, kao i Ness, Nesae, Nith, Naissus, danas Nišava. Buna, Bana, Bonatia, u staroj Irskoj, ostavila je traga u korenu reka i kod nas, kao i Boyan. Murev, Muravia, ovdašnja, u imenu slavenskih reka na više mesta. Murev je, na primer, utoka u Varar, već kod Ptolomeja. A Morava je zapisana tako u Češkoj već godine 822. Derwent i Ram, nisu samo slavofoni, nego ih ima i u Bosni, eminentno keltskoj zemlji u preistoriji.

Keltski koreni u nazivu svih tih reka, u Evropi, iz preistorije, sami po sebi možda i ne bi bili toliko čudnovati za nas, kao substrat. Ono što je začuđavajuće, to je njihova jaka

slavofonost. Ako se uz ta imena reka na britanskim ostrvima (naročito u Škotskoj) prosto ispišu imena naših reka, uopšte slavenskih reka, počev od Herodota, rezultat je još čudniji. Ister, ca Boristhenes, ca Tanais, ca Don, nalaze se i u Škotskoj. Evo na primer, kako imena naših reka, staju pored ovih na britanskim ostrvima iz keltskog doba: Mur, Sora, Kokra, Sutla, Sana, Una, Korana, Idris, Soča, Dragona, Drava, Dobra, Koritnjača, Krka, Koruna, Arsa, Vipava, Lika, Cetina, Ukrina, Spreča, Lim, Drim, Isker, Osma, Vid, Lab, Karaš, Tamna, Pek, Morača, Bojana, Vardar, Nis, Buna. Sva su keltskog korena i porekla.

Jedino će za Ibar, možda, profesor Oštir imati pravo da je alarodijskog porekla.

I druge reči hidrografske na britanskim ostrvima zvuče slavofono, **kad su iz keltskog doba**. Var, bara, mochar, su sinonimi i naših reči. Teško da su to transkripcije scriba. Svakako da u imenima i naših i britanskih reka možda ima još starijeg sanskritskog korena, i sanskritskih veza (kao na primer: Arun, Cutch, Tamar, Kerka, Sutla, koje i danas još žive u Indiji), ali teško da je slavofonost keltskih i naših imena reka slučajna. Po mom mišljenju to su znaci preistorijskih dodira i veza.

Ta ista pojava srodnosti, fonetike, i korena, postoji i u imenima naših i britanskih ostrva na starim geografskim kartama. Ptolomej, na primer, beleži u Velikoj Britaniji, sledeća imena ostrva: Šoa, Hinba, Olanig, Ebuda, Monarina, Mul, Scarba, Jura, Golin, Ulva, Bol, Ram, Barra, Gorbal. Sve su ta imena iz doba tajanstvenih Picta (Pictoni, Pictavi), čije poreklo nije protumačeno ni danas, a o kojima se uopšte tako malo zna. Teško je zamisliti da je Ptolomej prosto izmišljao imena ostrva. Pitanje ostaje: ko su bili Picti? Teško je zamisliti da su britanski antikvari prosto izmišljali SLAVENSKA imena. Mi. mislimo da se pored grčkog korena, i kod nas, na Jadranu, u imenima ostrva, nalazi keltski trag. Ovde to daje arheolozima mnogo glavobolja. Profesor Chadwick, čuveni arheolog Škotske, pita se šta znače imena malih škotskih rečica prastarih vremena: Lado i Malena. Kaže da su šašava. Simply fun. Mi mislimo da su slavenska.

U svakom slučaju u Velikoj Britaniji posle toliko godina, proučavanja, tih arheoloških nomenklatura, mi smo želeli da zainteresujemo naše arheologe i naše slušaoce za ovaj fenomen.

Čuveni ruski profesor Šahmatov prvi je ukazao na keltski trag u slavenskoj filologiji. Preistorijski. Mi mislimo da naši arheolozi treba tim putem da nastave. Čekaju ih velika iznenađenja na tom putu u keltsku preistoriju i naročito u pitanju: ko su bili Picti? O tome pak da je keltski trag upadljiv na našem tlu i u imenima ostrva na Jadranu, dovoljno je uporediti imena keltske Britanije koja sam naveo i imena naših ostrva: Boa, Solta, Silba, Skarda, Premuda, Olint, Oruda, Kornat, Olib, Bol, Vir, Golin, Lagan, Mul, Skorza, Maon, Ulian, Murter, Tun, Sestrin, Brač, Arduba, Gardun, Unice, Skakan, Laganj, Rivanj, Paskan, Oriule, Ist, Tim, Mazurina, Sipan, Lopud, a mogao bih navesti i druga. Sva su keltskog porekla. Neka još žive u imenu škotskih i irskih ostrva. To ne mogu biti slučajnosti.

VENDSKI TRAG U BRITANIJI

Danas se svi britanski arheolozi slažu u tezi da je keltsko stanovništvo britanskih ostrva, u Kornvalu (Cornwal) i Irskoj prešlo u preistorijsko vreme, iz Bretanje. I Vandeje.

Ne može biti sumnje što se tiče veza sa Vandejom. Još i u doba kada je živeo Caesar, Vandeja je bila vendska. Bretanja je isto tako vekovima keltska. Taj keltski, bretonski, govor, nošnja stanovništva u Bretanji, ceo folklor, čudnovato liče i na slavenske tragove. Kad su nedavno u Francuskoj, francuski arheolozi proučili iskopine i folklor, na primer, Guemene, upozorili su da su „naišli na trag Slavena“. „On u trouve un souvenir des Slaves“.

Trag je bio vendski, kao i na britanskim ostrvima. Poslednji, sjajni, keltski grobovi nađeni su u kraljevskom grobu u mestu Vix. Francuski arheolozi su taj trag nazvali „sarmatskim“. Profesor Joffrou, iz muzeja u mestu Chatillion, na Seni, rekao je: možda su skitski.

Prilikom proučavanja te migracije iz Vandeje u Cornualiju, pisac ovih redaka, bio je začuđen metamorfozom toponimije i imena koja je nalazio, na toj obali francuskoj, otkud je stanovništvo keltske Engleske, očigledno došlo. Obala, preko puta britanskih ostrva, naziva se u „preistorijskim“ spiskovima: vendska. Na kartama: „Armorica“. Reč je ne samo bretonska, keltska, ar-moric; nego, očigledno slavofona. U takozvanoj Legendi Stvaranja Sveta, Vavilona, (280. pre naše ere) more je „ommoroca“. Kod Chaldejaca reč je thalath, a to je „thalassa“ Grka. Talas u slavenskim jezicima.

Zemlja „kraj mora“, pomorje, međutim, tačno je ona obala, u Poljskoj na Baltiku, i u Jadranu, gde se nalazi vendsko more, zalivi vendski, na antičkim kartama. U ratovima Karla Velikog, protiv Wiltza, i Sorba, te zemlje u Poljskoj još uvek nazivaju obalom „Pomorana“. Međutim, u takozvanoj „Knjizi Invazija“ Irske, — prema pomenutom profesoru iz Dublina, čuvenom arheologu, koji se zove MacAlister, — ti doseljenici, iz Vandeje, nazivaju se „Fomorians“. Reč nema tumačenja. Irski arheolog, MacCulloch, ide tako daleko, da kaže, da je to ime značilo „demone morske“ i da je fantazija (fancifull). Prema našem mišljenju, sve su to etape venskog pomeranja sa Istoka prema Zapadu.

Vendska imena mesta i plemena, tribalna, prvi put se javljaju daleko na Severu. Finci nazivaju Ruse: Venaya. Kraljevi švedski krunišu se za „kralja Venda“. U takozvanoj Sagi Orknejskih ostrva (god. 995) još uvek kažu, za sina Olafa Trygvia, da je došao: iz zemlje Venda.

Vendska plemena, Wiltza, — Veltae, — nalaze se isprva, na obali Baltika, kod Tacita. Wiltze, zatim, nalazimo na Elbi. Zatim ih ima u Francuskoj. Najzad u Engleskoj, gde jedna antička pokrajina nosi njihovo ime: Wiltshire. Takozvani „Vendski zaliv“ nalazimo, prvo, kod Danziga. Gdanska. Zatim kod jezera Constance. Takozvane Venske planine, prvo, duž Crnog mora. Zatim je to, ime, na kartama za Karpate. A zatim za Alpe, provincije Noricum. Današnja Austrija. Pleme pod imenom Vanira, nalazimo, prvo, u Danskoj, u Jitlandu. Docnije se vide na kartama u Irskoj. Prema našem mišljenju to nisu izmišljotine antikvara, nego migracije.

Pomenuti arheolog, gospođa Hoks, kaže i sama da su Iliri prešli na britanska ostrva, zbog poznatog nagona, gladi za zemljištem, koje je tipično u ilirskim plemenima. To je tačno. Uzrok je, svakako, mnogobrojnost tih naroda. Već je Jordanes zabeležio, da su Vendi bili, mnogobrojan narod: „natio populosa“.

U svakom slučaju, pomeranje na Zapad, tih vendskih tragova, sasvim je očevidno na antičkim kartama. Vendelicie, Veltidene, Augusta Vindelicorum ce nalaze, neko vreme, na kartama Nemačke, zatim Švajcarske, najzad Belgije. Slabo je verovatno da to mogu biti arhaizacije pisara. Zanimljivo je kretanje naroda koje antičke karte imaju pod imenom: Boii. Prvo ih nalazimo tamo gde su danas Lužički Srbi, zatim u Češkoj, i duž Dunava, zatim i na Rajni, najzad, u onom delu Francuske, koje se zvalo Pays de Bush. Sa njima su i Meduli, koji su, sasvim sigurno, Vendi.

Slično pomeranje vendsko pokazuje i pomeranje imena mesta antičke Rhaecije. Prvo su u današnjoj Austriji, zatim u ladinskim Alpima, zatim u Galiji. Grgur Turski piše, za varoš Reze, još, da je: Ratiatum, „vicus Ratiensis“.

Pomenuti, prvi, istoričar, Engleza, Bid (Vede) kaže: „U Germaniji je bilo više naroda, između kojih su Angli i Saksonci došli u Britaniju... a među tam narodima pominje i Rugije i Boructane i Hunne... Ma koliko to bio galimatias Bidovih nomenclatura, kojima se u njegovo doba ne treba čuditi, vidi se da je za njega migracija sa Baltika i iz Germanije, na britanska ostrva, sasvim razumljiva pojava. Veliki norveški filolog, profesor Somerfeld, koji je, za vreme rata kao i pisac ovih redova, radio u Londonu u izvesnoj komisiji, kaže: mesto Anglo-Saksonaca na Baltiku zauzeli su Slaveni.

Po našem mišljenju sličnih premeštaja bilo je i pre toga. Za našeg čitaoca biće zanimljivo, da vidi, na primer nomenclaturu keltskih i vendskih plemena, koja se nalaze na rimskim kartama u Engleskoj, Škotskoj, Irskoj i u Velsu. Boduni, Dobuni, Dumnoni, Cornovii, Carni, Carnuti, Morini, Boristheni, Cotti, Coritani, Lugai, Ladeni, Miathi, Rhuteni, Moravii. Sva ta plemena nalaze se i u vendskoj i slavenskoj preistoriji, a slabo je verovatno, da su plod „antikvarnih studija“ i rekonstrukcija prošlosti raznih scriba.

Otkud je moguće da su ti antikvari i pisari birali baš vendska imena, u rimsko doba?

Za pleme, pod imenom Miathi, Dio kaže: da se pri odbrani i povlačenju sklanja u baruštine do grla, i provede, skriveno, tako, po nekoliko dana bez hrane.

Vendi su za nemačku arheologiju, — očigledno iz političkih razloga, — bili dugo ne-Slaveni. Za rusku arheologiju proto-Slaveni. Za engleske arheologe (na primer za čuvenog profesora Minns) Vendi su „bez sumnje Slaveni“. Prof. Maver, poznati filolog, pristaje da ih ubroji u proto-Slavene.

U svakom slučaju, za našeg čitaoca, i naše arheologe, biće zanimljivo da vide migracije i imena pomenutih antičkih plemena u Englesku, ili bar prema Zapadu.

Herodot, na primer, nalazi Bodune, na Donu, a Ptolomej pomenute Rhutene, prvo u takozvanim vendskim brdima iza Crnog Mora, a zatim u Karpatima i najzad u Caesarovoj Galiji, na Pirinejima. Teško je smatrati toponimiju Caesara za izmišljotinu. Carni su ostavili traga u toponimiji Austrije, u Carinthiji, u Carantanumu, u vendskoj Carnioli, koja je danas Slovenija, a na britanskim ostrvima taj trag se nalazi u Cornualiji, današnjem Kornvalu. Najstariji ruski hroničar, **Nestor**, spominje ih, kao Horutane, prvo u Karpatima, zatim na Balkanu.

Za Boristhene, kaže Tacit: Agricola (njegov tast) povede svoju armiju u zemlju Boresta. Na granici Škotske. Ruski istoričar, profesor Vernadsky, pominje ih na Dnjepru. Na Balkanu ih nalazimo kao pleme: Brsjaci. Trag Coritana ostao je u Sloveniji, duž Koritnika, a trag Miatha u Albaniji. Teško je dakle primiti gledište da su antički i srednjovekovni sribi, izmišljali, i varali, antikizari, plagirali, uvek i sve. I to baš iz slavenske i venske preistorije. Zašto bi izabrali baš ona plemena, koja su, u Ptolomeju, pod imenom Paukinoi, pa ih preselili sa ušća Dunava u Škotsku? Mogli su ostaviti Cotte i Ladene, na primer, u Alpima, a uzeti nešto bliže. A ne imena čak iz Skitije.

Nije međutim ni malo isključeno to pomeranje stanovništva Evrope. Profesor Piggot nalazi direktne veze između Engleske Bronzanog doba i Mikene u Grčkoj. Zna se da su stanovnici Orknejskih ostrva, pri zidanju crkve Kirkvala, plovili lađom do Constantinopolja i natrag. Ljudi iz provincije Monmouthshire, i u istorijsko doba Engleske, nazivaju se: Ventlanders, Vendlandani. Vels, Venedotia. Jedna velška provincija se naziva Perweddwlad, što je slavofona konstrukcija. Crnogorske vladike naš čovek zamišlja kao arhiepiskope od najstarijih vremena. Vladao se, međutim, na primer na velškom, naziva: gwledig, — keltskom rečju za vladara.

Niko ne sumnja da je trag, koji su u Epiru ostavili Boii, istina. Svi se slažu u tome da su Kelti doseljenici u Galiji. Otkuda? Mi ćemo našem čitaocu pokazati čitav niz sinonima slavenskih u jeziku velškom, irskom, bretonskom, a naročito galskom, škotskom. Da li su to slučajnosti?

Vendi su, — bili Slaveni, Protoslaveni, ili srodni Slavenima, — duž celog ovog pomeranja na kartama Evrope, u arheologiji, pored, Slavena. Jedan od poslednjih, engleskih, izdavača Tacita, (N. Mattingly) zastupa, izričito, mišljenje, da su Vendi na ušću Vistule preci Slavena.

Prema našem mišljenju ti tragovi Venda u Engleskoj i Škotskoj zanimae svakako, — treba da zanimaju. — našeg arheologa.